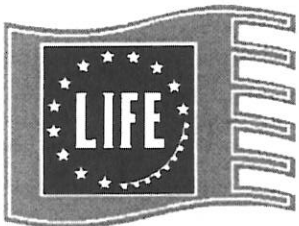

J'interviste 'd Mauro Tòsco, 'l nemis dla patria

VALTER CANOVA

Pressident ëd "L.I.F.E. - Piemont"

Valter Canova, 'd Valadòsola, a l'é 'l Pressident dël L.I.F.E. (Liberi Imprenditori Federalisti Europei) dël Piemont e Vice Pressident dël L.I.F.E. Federal. Èl L.I.F.E. a l'é 'n sindacà fra antrapreneur, nassù an Venet, ch'a l'ha 'l but ëd dèsfende ij cit antrapreneur, ij comerciant e j'artisan da l'opression dla politica fiscal. Ancheuj Canova a travaja a temp pien për ël L.I.F.E., ani andarera a comersia a l'ingròss an prodot alimentar e a l'avìa 'dcò n'an-portanta atività politica. Èl nemis dla patria a l'ha intervistalo për ij letor d'Assion Piemontèisa.

D. Coma e quand a l'é nassù ël L.I.F.E. an Piemont?
R. Ant ël 1998 quach esponent an-portant dël L.I.F.E. dël Venet a l'é vnù an Valdòsola, sì an Piemont, për arzolve 'n problema gropà a n'artisan ch'a l'avìa anandà nè spòer dla fam coma protesta contra na contravension baravantan-a dla Vardìa 'd Finansa. Arzolù col problema a l'é stait fondà 'l L.I.F.E. an Valdòsola al qual a son evnù-

je dapress coj ëd Lissandria, Bièla e Turin. Ancheuj an Piemont a-i son apoprè 350 "Partie Iva" iscrivùe.

D. A rësguard ëd realtà pi consolidà coma 'l Venet, cola ch'a l'é-la la situassion an Piemont? E cole le diferense e le dificoltà?

R. A vanta esse ciàir. Le diferense a son d'òmini e 'd volontà. E a son gropà a vaire ch'a l'é creus ël sentiment dl'identità 'd pòpol. I venet as sento pi pòpol, a parlo soa lenga e a dèsfendo soe tradission; ij piemontèis as sento meno pòpol, a son meno gropà a soe tradission, magara gnanca tant për colpa soa, vèddua la gròssa anmigrasion, e a parlo pòch soa lenga. A l'é ciàir che coste diferense a marco le pèrson-e e sò ategiamant anvers a coj ch'a son nòsti but: dèsfende nòsta tera, nòst travaj e nòste arzorse an liberand-se dij ciuciassangh e an arcuperand ël bin che cost'èstat, di dòp di, an pija: nòsta dignità.

D. Col ch'a l'é-lo 'l setor andoa ch'i sërche d'apògg?
R. Èl setor al qual i s'arvolgoma a l'é col dle vaire "Partie Iva" che tuti ij di a devo combate contra nè stat bòrgno, rustidor, rancin, dèsgiuist, prepotent e via fòrt. A son ij cit antrapreneur ch'a son ij pi soget a la prepotensa ëd nè stat giuamai an bancarotta.

D. Cole ch'a son-nè stàite le

bataje pi an-portante sostnùe da L.I.F.E. an Piemont?

R. Lòn ch'i l'oma fàit an mach doi ani a l'é tant e la stampa a l'ha mai dedicà a nòste assion lè spassi ch'as merito. I l'oma manifestà a l'Uffissi Iva 'd Versèj: diretor trasferì; i l'oma ocupà për quindes di j'uffissi dle Comun-e 'd Crevola e 'd Dòmòdòsola: modificà 'l decret DPCM95; i l'oma fàit ëd ronde contra 'l fisch, presidi a la caserma G.d.F. ëd Dòmo e tante d'altre assion. A son estàit esquisi sinquant ij nòsti intervent e tuti arzolutiv.

D. An Italia a-i é, për tradission, tant sospet e pòca comprehension anvers j'antrapreneur.

A son considerà, an gener, coma d' "afamador dël pòpol" e coma coj ch'a pago nen le taje. I chërdo che la coltura catòlica e l'ardiotà dla mancin-a a l'abio giugà 'n ròl an-portant për rivè a sòn. An pi vojàutri i seve, an quai maniera, socià, a j'euje ëd tanti, con ij moviment autonomista e la Lega Nòrd. Convnu ch'i seve 'n sindacà e nen un partì politich, coj ch'a son-ne vòsti rapòrt con la sossietà an general, fòra dël mond d'antrapreneur e con ij moviment autonomista an gener?

R. Nòsti rapòrt con la sossietà sivil a son, sota vaire aspet, bon. La gent a ved an noi ëd pèrson-e coragiose ch'a l'han avù l'ardiman ëd reagì a tut lòn ch'a va nen an cost pais.

A l'é ciàir che con l'ipocrisia ch'a regna sovran-a an tanti ambient, i l'oma 'dcò 'd nemis, ma costi a fan part dzortut dël compless dla burocrassia. Ij rapòrt con ij partì politich a son esquisi normaj: cheidun a n'arconòss, cheidun, coj che nòste assion a jè sbaruvo, a fan finta ch'i esistoma nen. Rapòrt con ij moviment autonomista? Andoa ch'a son-nè ij moviment autonomista an Piemont? Mi i na vèddo gnun.

D. I l'hai notà con piassi che L.I.F.E. 'd Bièla a svantaja 'd drapò con dè scrite an italian e an piemontèis.

Coma ch'it vèddès-to, da antrapreneur, ël problema dla coltura e dle lenghe minoritarie?

It penses-to ti ch'a-i sia 'n rapòrt con la dèsfèisa 'd cole libertà dla pèrson-a che vojàutri i dèsfende da l'opression italian-a?

R. E brav! It l'has centrà 'l problema! I chërdo che nòsta chèrsua a sia gropà a l'arcuper ëd nòste tradission. I dovoma assolutamente torné a pijesse lòn ch'a l'é nòst.

Nòsta tera, nòsta lenga, nòsti valor e, dzortut, nòsta dignità. Tut a passerà a travers ëd cost dificolto, ma necessari, process cultural. I sai nen s'i j'arriesseroma, ma, ëd sigur, i seguiteroma a provèje fin-a a la fin, an batend-se con determinassion, bele con tuti j'antrap ch'i trovoma arlongh ëd la stra.

A l'han mai fin le tribulassion ëd L'AEROPÒRT ÈD CONI

Magara nen tuti, si an Piemont, a san che la provinsa 'd Coni a l'ha n'aeropòrt, coj ch'a lo san nen a peulo, për sodisfé l'anvia, fé 'n gir ant j'anviron ëd Levaldis, un grup ëd ca spatarà arlongh ëd la statal numer vint, cola ch'a pòrta a Savijan.

Ancor anans ëd rivè ant ël pais, as troveran an sla drita, an rivand da Coni, bin attendù, la longa cinta ch'a sara l'aeropòrt con tuti ij sò servissi: la pista për ateragì e decòj, j'angar për la sosta dj'avion, l'Aeroclub Provinsa Granda, la sede 'd n'associassion d'aviator privà, la base dl' "Elisoccorso", visadi 'd na sossietà ch'a proved al trasport ëd malavi e blessà con j'elicòter, attività tant anportanta ant na provinsa 'd montagna coma la nòsta, dont ij pòst andoa ch'as peul nen rivesse con j'ambulanse normaj a son tanti e, a la finitiva, la tor ëd contròl e la bela aerostassion che ij viaggiator a visito con piassi.

As capiss, l'aeropòrt ëd Turin, a Casele, a l'é pi gròss e pi avosà e, bele con la pi gran bon-a volontà, col ëd Coni a 'riess nen a rese 'l confront con sò frel pi grand.

A sarà magara 'dcò perchè an avend avù, fin da la nassita, na vita caria 'd tribulassion a l'ha nen podù fé na chersua regolar e peui perchè nòsti politich a s'arcòrdo 'd chiel mach quand ch'i soma sota a j'eleSSIONE

peui, com'as sa, le promèsse as dèsmèntio e ij programma as buto ant un canton.

A basta n'uciada a la lesta a la stòria 'd nòst aeropòrt an costi ultim ani për rendse cont ëd tanti perchè e capi che 'n pòch ëd fiusa da part ëd coj ch'an governò a podrìa cangé la situassion. A l'achit dj'ani '90 ij dirigent dl'aeropòrt, che fin-a a ntlora a l'era stait utilisà mach da sitadin privà, a sèrcavo 'd felo anserì an sël pian nassional, e sòn a vorìa di trovè 'd companie d'aeroplan ch'a fèisso intré Levaldis ant la rej dij sò colegament.

Dle companie gròsse gnanca parlene, antlora j'acòrdi a son estàit pijà con ëd companie cite e squasi dèssconossùe (varda 'l cas, roman-e) che dòp ëd n'achit brillant a son finie an bancarotta për ëd trigomiò nen vaire ciàir e nòst aeropòrt a l'ha arziga gròss ëd fini a rabel ansema a lor.

Ancor nen tirà su la testa da costa dzaventura, che n'altura savatà a l'é rivaje drita an sël còl. Na neuit ëd l'otogn dël '97 un farò aut coma la Bisalta a n'lumina la campagna dantorn a Savijan, tant che ai vejòt dël pòst a l'é vnùje natural ël paragon con ij temp ëd guera, che ant le seire scintine a vèddio Turin brusé an lontanansa. Cost feu a l'era pi tacà: a dèstruvia l'aeropòrt ëd Coni Levaldis.

Squasi tuti a 'sta mira a sarìo arendusse, ma nen coj che për tanti ani a l'avio travajà dur për gavé la Granda da sò isolament.

Parèj, bele senza arcostrusion, nòst aeropòrt a seguita ancor ancheuj a fé sò travaj. A l'ha na linia regolar për Roma, n'altura neuva për Milan, d'avion ëd trasport mercansia da l'Eritrea e 'n servissi d'alternansa con Turin an cas ëd temp gram su Casele.

È che 'l pèrsonal tut ëd nòst aeropòrt sò travaj a lo fasa pi che bin a lo diso coj viaggiator sodisfàit che soens a telefono për ringrassié. A sarìa donca ora che nòst aeropòrt, l'aeropòrt ëd la Granda a dventèissa col ch'a deuv esse.

Grand, soagnà e dovrà. A basteria ch'a lo dovrèisso an tanti (për esempi a son mach tre ij politich ch'a lo deuvon për ij sò viaggi), che pi gnun a butèissa ij bastont ant le roe a coj ch'a veulo desse da fé e che nòsti politich, quand ch'a son an sël travaj a s'arcordèisso 'dcò 'd soe reis e nen mach ëd sò cadreghin, perchè sòld e podèj ancheuj a-i son e doman magara pi nen, ma lòn ch'it l'has ant ël cheur, lòn a resta.

Mathias Armand

Novarie da Biela

COSCRIT & CIAPACIOCH!

Oh ij bej temp passà! Vaire arcòrd d'amicissia, 'd gioventura, 'd fradlansa, 'd calor uman a mè pais ... Masnà ansema an sij banch dla prima mignin ... e peui, pi grandet, chi a giuté la famija a sbarché 'l lunari e chi, ij pi bonorus, a studié a le medie o a l'aviament ëd Biela ... e peui giovnot, anans che ognidun a ambochèissa definitivamente soa stra, ancor n'ultima vira tuti 'nsèma, a fessla bin, a fé ij coscrit.

L'ann prima, quàich di anans ëd Natal, un monsù a l'era già presentasse ca për ca për fé la "foto dij coscrit": cola foto an bianch e nèir con la cocarda e la scritta: "W LA CLASSE DEL 54". An tute le ca dij mè amis a-i n'a j'era un-a, magara cola dij frèj pi grand, o dij pare, tante vire na frisa frusta, fumigà e senza curnis, e soens anfilà ant un canton dla chèrdensa o pontà an sla trav dël camin. Darmagi, i son penti dabon ëd nen avèj-la catà, ma antlora a smijava na frisa tròp carestiosa e, për mia famija, forestera a la coltura paisana, as podio pa sgairé ij sòld për serte foliarade.

Oh s'im na vis! Tut a l'era 'ncaminà col di ch'i l'avio trovasse antrupà a fesse pijé 'l sangh prima dl'arvista (la visita militar) ëd Lissandria. Sena 'n perchè, sena squasi anfess-ne, i-j ero trovasse ciapà 'ndrinta a l'ingranagi, ant l'aventura dij coscrit, a porté anans la tradission dël pais: na roa ch'a gira. A l'era rivà nòst moment e a tocava a noi, a la bonora.

Ancor nen vint'ani, ma quaidun a l'avìa già la vitura, magara mach na sessent

mesa dèsbironà, con tant ëd canister d'eva frèscia stèrmà sota 'l sedil për èsfreidé 'l radiator quand ch'as montava su për la salita dla Vègia (Santuari d'Oropa) o dij Nech (Santuari 'd Graja).

Quartie general dij coscrit dël 54 a l'era la cassin-a dël Lussian, "mìtica" a dirlo ancheuj; cola santa fomna 'd soa mama che da 'n di a l'è aut a l'era trovasse për ij nè strop ëd giovnot da ciadlé na sèira si e l'è aut 'dcò; già, as mangiava un bocon an compagnia, na bicera ... e via, tuti sota la travà a preparé 'l chèr dël Carlvé, "Biancaneve e i sette nani": ansima al tamagnon, na tin-a a l'arvers ch'a fasia da gamba dël fonz, da magasin o, mej ancor, da cròta për ij pinton ëd barbera. La capèla rossa a "pois" bianch ëd col fonzon a l'era 'd cartapista e scajòla e a la pieuva batenta dl'ùltim Carlvé, col ëd Pavgnan, a l'avìa peui dèsblassè miserament parèj coma 'n vej bolé. Bele fàit, ël chèr a l'era tut lì, ma la caria d'alegrìa a l'era compagna 'd cola dël pi archincà dij chèr ëd Rio de Janèiro: alegrìa s-cètta, alegrìa popolar, paisan-a.

E peui i m'arcòrd dël vir për le cassin-e an sopatand la cantaran-a, le ciòche e le tube, e a fé archeujta 'd salam, vèntresche, faseuj, tomin e vin, vin ah quant vin ch'i l'oma trovondù an coj di-là, la poesia dle prime ciòche!

La matin bonora an piassa, a fèrmé j'autista dle coriere ch'a mnavo giù j'ovrié da Netro e da Donà, e monté 'nsima për èsmon-je un "scit sciò" 'd "vermouth" a tuti coj-là ch'a vorìo festegé ansema a

noi l'anciam dij nòstri vint'anni. Parèj a l'avio mostrane ij vej, parèj a disia la tradission, parèj a vantava fé.

Bej temp! Oh podèj fej-je arrive bele mach un-a 'd cole ore dèspensierà a nòstri fieuj, giusta ch'as rendo cont ëd lòn ch'a l'era l'amicissia, ël boneur ant ij pais ëd na vira, anans ch'a rivèisso sivilità e progress tecnològich a stravrè ij rapòrt uman!

E pura, miraco, a dev ancor essjè un pòst anté che la gent a l'é restà afessionà a ste veje tradission. A l'avìa parlamne na cara amisa, l'Anna Teresa Chiocchetti, bonànima, bibliotecaria 'd Pòndran, autriess dël liber: "Ponderano, dall'antichità ai nostri giorni" ch'a l'avìa argalamne na còpia con tant ëd dedica giusta pen-a quàich di anans ëd volessne an cel.

A l'avìa dime che bele-lì ij coscrit as sernio nè stranòm sèmper diferent n'ann për l'è aut, adritura a 'ndasio a fé 'l gir ëd le famije për èsmon-je ij "sonèt" an piemontèis, sèmper neuv edcò costi.

... Èl nòss Pòndran, disomlo pura / l'ha na bela tradission / noi speroma ch'a la dura / fin ch'a dura 'l Ciocaron! ...

Tucc an piassa v'avitoma / a brindé e fé 'l corenton / e content i ringrassioma / Viva la leva dij "Travajon"!

Che bela ròba! Chissà dal temp ch'a 'rmontava sta costuma! Ant ël liber a son sità tuti jè stranòm dij coscrit, da la leva dla "Baraonda" dël 1883, a cola dlè "Spèisi mòrti" dël 1901, ai "Mai content" dël 1907, ai "Lassmesté" dël 20, ai "Mangia Profit" dël 41 a l' "Abondansa" dël 68.

Nè s-ciancon ëd nòsta stòria ch'a va anans mersi a coj giovo che 'l märtès ëd Carlvé as treuvo ancora an piassa a Pòndran për èsmon-e na gola d'alegrìa e 'd bonimor a coj ch'a passo da là, bele coma ch'as fasia na vira a mè pais. Ma adess i soma ant ël doimila, l'età dl'Internet, dla "gabolission" cibernetica, a l'é scataje 'l "millennium bag"! A l'é ora 'd piantela-li con 'ste grossarie dl'età d'an mes, ël diav ch'a-j pòrta! Sena gnanca verti la sitadinansa (ant la pèrsona dël sindich), ij carabigné (mandà da chi?) a l'han pensà bin d'andé a mortifiché coj fieuj e cole fije ch'a festegiavo ant la pi simpatica, natural e tradission (almen për noi piemontèis) dle manere, soa gioventù, la beata età fioria ch'a riva për tuti e ch'a vòla via an pressa.

Quand ch'i l'hai lesù la neuva sle pagine dè: "Il Biellese" dël 10/3/2000, a l'é vnume 'l magon ... e 'dcò 'l fot. I l'hai mostraje l'articol a 'n colega 'd travaj: "E bin? Possibil? Ma it n'è sèmpe un-a ti: na vira perchè a l'avio sequestrà-je ij sàber ai tropié an costum, adess perchè a l'han fàit sgombre la piassa da sta maraja 'd ciocaton. Ma it l'é sèmper ël dent anvelenà con le forse pùbliche ti? Ma 'd vòlte ch'a l'abio fate un tòrt o ch'it l'has mach sèmper dle bale?"

A sarà pa càusa mia se ultimament a Biela a l'han ancanagnasse contra tut lòn ch'a fa part ëd nòsta coltura piemontèisa? I lo amètto, i son un bèrboton, ma i penso pa d'avèjla su con ij carabigné, sensàutr a son tuti ëd brav

fiuj, ël pi dle vire dèsrèisà da sò pais e mandà anté ch'a stanto a 'nserisse, ma ch'a sèrco tutun ëd fé sò dover mej ch'a peulo, caria 'd bon-a volontà. I chërdo piòst che 'l problema a riva da coj-là ch'a dèto la lèghe, da coj-là ch'a impartisso j'ordin, e nen sèmper a l'han rispet e amor për la stòria dël teritòri anté ch'a veulo ampon-e soe volontà, sicchè tante vire soe decision a spusso na frisa 'd repression.

Nopa 'd mandé sò subordinà a combate ij mafios e ij gargagnan ch'a l'han anpesta nòstra region, a-j fan fé la campagna contra 'l vermoth, a mando ij carabigné an piassa a Pòndran a pijess-la con ij coscrit dël pais ch'a n'han magara un bicerin ëd pi. sissi, ma che, an fond, a seguito mach na bela tradission local. Ròbe da mat, ma as rendranne cont, costi gran papàver, che parèj, a-j fan fé dabon na figura da "ciapacioch" a j'escutor materiaj ëd soe ordinanse demansiaj?

Giòrs d'an Grafion

